

Rozwiązanie czy puszka Pandory? Naruszenie więzi rodzinnej spowodowane ciężkim i trwałym uszkodzeniem ciała lub rozstrojem zdrowia (artykuł 446² kodeksu cywilnego)

Dissolution or Pandora's Box? Violation of Family Ties Due to Serious and Permanent Bodily Injury or Health Disorder (Article 446² of the Civil Code)

The introduction on September 19, 2021, of the provision of Art. 4462 of the Civil Code, the legislator allowed the court to grant compensation to the closest family members for the inability to establish or continue family ties due to severe and permanent bodily injury or health disorder of the directly injured party. Thus, new and critical issues for elaboration arose, including an indication of the subjective and objective scope of the commented provision (the premises of liability). In addition, it is necessary to attempt to evaluate the regulations. The author claims that the analysis of the indicated provision allows us to conclude that its wording raises several doubts. The most important ones include the lack of a specific qualification for the family bond and the placement of this provision in the Civil Code. The legislator did not answer directly whether the family bond belongs to the catalog of personal rights; it has significant consequences in practice given the sphere of life it refers to. Several research and judgments of the Supreme Court that have appeared over the last few years also show the importance of this problem. The discussion in this area is still valid and even necessary considering the new regulation.

Aneta Biały

*doktor nauk prawnych
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II*

ORCID – 0000-0001-7159-5601

e-mail: anetabialy1@wp.pl

Słowa kluczowe:
więź rodzinna, uszkodzenie ciała, rozstrój
zdrowia, stan wegetatywny, osoby bliskie,
zadośćuczynienie

Key words:
family bond, bodily injury, health disorder,
vegetative state, relatives, compensation

<https://doi.org/10.36128/priw.vi44.539>

1. Wstęp

Na podstawie art. 1 ustawy z dnia 24 czerwca 2021 roku o zmianie ustawy – Kodeks cywilny¹ (dalej: ZKC), wprowadzono do kodeksu cywilnego² (dalej: KC) nowy przepis art. 446² z mocą obowiązującą od dnia 19 września 2021 roku. Na jego podstawie dla najbliższych członków rodziny poszkodowanego przewidziano możliwość przyznania przez sąd odpowiedniego zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę w razie ciężkiego i trwałego uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju

1 Ustawa z 24.06.2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. 2021, poz. 1509).

2 Ustawa z 23.04.1964 roku – Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. 2021, poz. 1509).

zdrowia, którego skutkiem jest niemożność nawiązania lub kontynuowania więzi rodzinnej z bezpośrednio poszkodowanym. Nawet bez pogłębionej analizy można stwierdzić, że użyte przez ustawodawcę sformułowania mają na tyle ogólny charakter, że bez interpretacji przedstawicieli doktryny i dorobku orzeczniczego sądów polskich, dla uprawnionego do wystąpienia z roszczeniem niewiele w istocie wynika.

Stwierdzenie powyższe stanowi wystarczające uzasadnienie dla podjęcia analizy przepisu i jego oceny w wymiarze nie tylko teoretycznym, ale również praktycznym. W tym celu pierwszorzędne znaczenie ma ustalenie zakresu znaczeniowego takich pojęć jak: więź rodzinna, ciężkie i trwałe uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia, niemożność nawiązania lub kontynuowania więzi rodzinnej. Ponadto konieczne jest wskazane kręgu najbliższych członków rodziny, o których mowa w przepisie.

W zamierzeniu autora niniejsze opracowanie nie stanowi całościowej analizy zagadnienia, w tym również nie dotyka aspektów i kontekstu historycznego związanego z poruszaną problematyką, a jest głosem w dyskusji powstałej na kanwie wypowiedzi Bogusława Lackorońskiego i Radosława Strugały³, które pojawiły się jako pierwsze komentarze do nowej regulacji w kodeksie cywilnym.

Biorąc pod uwagę *novum* regulacji, konieczne jest również przedstawienie tego przepisu w kontekście zasad odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych, poprzez wskazanie przesłanek roszczenia i zasady/zasad odpowiedzialności w oparciu o art. 446² KC.

Zagadnienia wskazane w dwóch powyższych akapitach nie wyczerpują tego tematu, wydaje się jednak, że mają one znaczenie węzłowe dla potencjalnych beneficjentów tej regulacji, zwłaszcza w początkowym okresie jej obowiązywania.

Jak już zostało wspomniane w odniesieniu do idei wprowadzenia komentowanego przepisu, zdaniem autora należy dokonać pozytywnej oceny tej regulacji do kodeksu cywilnego. Dopuszczenie możliwości dochodzenia roszczeń, o którym mowa w art. 446² KC, stanowi jednocześnie koncepcję przeciwną wobec stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w uchwale z dnia 22 października 2019 roku⁴ (dalej: uchwała 2019), z którego wynika, że „osobie bliskiej poszkodowanego, który na skutek czynu niedozwolonego

3 Bogusław Lackoroński, „Komentarz do art. 446² KC”, [w:] *Kodeks Cywilny. Komentarz*, red. Konrad Osajda, wyd. 29, Warszawa 2021, Legalis. <https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zogi3damzyg4yti0jooobqxlrwgaydcobrguzq#tabs-metrical-info>. [dostęp: 03.01.2022]; Radosław Strugała, „Art. 446² KC”, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Edward Gniewek, Piotr Machnikowski, wyd. 10 (Warszawa 2021, Legalis/el).

4 Uchwała (7) SN z 22.10.2019 r., I NSNZP 2/19, Legalis 2236263.

doznał ciężkiego i trwałego rozstroju zdrowia, nie przysługuje zadośćuczynienie pieniężne na podstawie art. 448 kodeksu cywilnego”. Przywołana uchwała stanowiła odpowiedź na pytanie prawne Sądu Najwyższego z dnia 24 lipca 2019 roku⁵, w którym Sąd przedstawił obszerną analizę tematyki stanowiącej przedmiot niniejszego opracowania, a zawarte w nim konkluzje, pozostające w opozycji do tezy komentowanej uchwały, jedynie uwidaczniają brak jednej linii orzeczniczej w tym zakresie. W przedmiotowym postanowieniu stwierdzono bowiem, że w przypadku doznania ciężkiego i nieodwracalnego uszczerbku na zdrowiu, uniemożliwiającego nawiązanie lub utrzymanie z poszkodowanym więzi emocjonalnej, która zapewne wystąpiłaby w razie niewyrządzenia czynu niedozwolonego, dochodzi do naruszenia dobra osobistego określanego więzią rodzinną i tym samym stanowi uzasadnienie do przyznania zadośćuczynienia na podstawie art. 448 KC, a „sama idea ochrony w postaci możliwości żądania zadośćuczynienia w przypadku naruszenia więzi rodzinnych w szczególnych przypadkach zasługuje na aprobatę”. Ponadto, Sąd Najwyższy stwierdził, że „ochrona osób najbliższych przez prawo do zadośćuczynienia w przypadku ciężkiego, nieodwracalnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia, z którą to osobą pokrzywdzonego wiązał szczególne więzi emocjonalne może być realizowana na podstawie art. 445 § 1 k.c. lub art. 446 § 4 k.c.”.

W świetle powyższego nie budzi wątpliwości, że ustawodawca przyjął stanowisko odmienne od wyrażonego w uchwale, jednak sposób sformułowania komentowanego przepisu, jego umiejscowienie oraz nieprzyznanie wprost więzi rodzinnej statusu dobra osobistego stanowią zagadnienia wymagające komentarza.

2. Przesłanki dochodzenia roszczenia – art. 446² KC

Ustalenie przesłanek odpowiedzialności za szkodę określoną w art. 446² KC nie może być prowadzone w oderwaniu od przesłanek odpowiedzialności za szkodę będącą wynikiem czynu niedozwolonego. Z tego też powodu należy mieć na uwadze, że przepis ten nie stanowi samoistnej podstawy odpowiedzialności, a zawsze występuje w związku z innym przepisem z zakresu odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych (*ex delicto*), który ze względu na stan faktyczny i charakter zdarzenia szkodowego jest podstawą roszczenia dochodzonego przez bezpośrednio poszkodowanego lub w jego imieniu. Mając na względzie poczynioną uwagę, autor stwierdza, że do przesłanek dochodzenia roszczenia w oparciu o przepis art. 446² KC należy zaliczyć:

---

5 Postanowienie SN z 24.07.2019 r., I NSNc 5/19 i cytowana tam bogata literatura i orzecznictwo. <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/orzeczzenia3/i%20nsc%205-19-1.pdf>. [dostęp: 03.01.2022].

- przesłanki odpowiedzialności czynu niedozwolonego, którego skutkiem jest spowodowanie ciężkiego i trwałego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia bezpośrednio poszkodowanego,
- zdarzenie szkodowe prowadzące do wyrządzenia krzywdy, które w tym przypadku polega na niemożności nawiązania lub kontynuowania więzi pomiędzy bezpośrednio i pośrednio poszkodowanym, który jednocześnie należy do grupy najbliższych członków rodziny,
- krzywdę powstałą na skutek niemożności nawiązania lub kontynuowania więzi rodzinnej,
- adekwatny związek przyczynowy o charakterze pośrednim, tj. ciężkie i trwałe uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia jest typowym i normalnym następstwem zachowania, z którego wynika oraz że normalnym i typowym następstwem ciężkiego i trwałego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia jest niemożność nawiązania lub kontynuowania więzi pomiędzy bezpośrednio i pośrednio poszkodowanym.

Ciężar dowodu wystąpienia przesłanek odpowiedzialności obciąża w tym przypadku „pośrednio” poszkodowanego – członka najbliższej rodziny, zgodnie z regulacją wynikającą z art. 6 KC.

3. Kryterium ciężkiego i trwałego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia poszkodowanego bezpośrednio

Dokonując analizy przepisów dotyczących problematyki naprawienia szkody w przypadkach szczególnych, w tym zwłaszcza art. 444 § 1 KC w zestawieniu z brzmieniem nowego unormowania, nietrudno o wniosek, że ustawodawca wzorował się na brzmieniu tej regulacji. Wspomniany artykuł uzasadnia wystąpienie z roszczeniem o odszkodowanie w przypadku uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia w następstwie wyrządzenia czynu niedozwolonego. Przy czym nowy art. 446² KC zdaje się doprecyzowywać okoliczności uzasadniające wystąpienie z roszczeniem, wskazując, że uszkodzenie ciała musi być ciężkie i trwałe. W odniesieniu do rozstroju zdrowia zmian nie dokonano. W tym miejscu pojawia się już pierwsza wątpliwość. Wydaje się, że intencją ustawodawcy było umożliwienie dochodzenia roszczeń na podstawie tego przepisu w przypadku niemożności nawiązania lub kontynuowania więzi rodzinnej, o ile wynika to z ciężkiego i trwałego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia. Literalne brzmienie pozwala jednak na wniosek odmienny, co wskazuje na błąd logiczno-językowy w treści komentowanej regulacji. Świadczyć o tym mogą dwa spostrzeżenia czynione przez autora.

Po pierwsze albo ustawodawca założył, że w każdym przypadku ciężkiego i trwałego uszkodzenia ciała należy się pośrednio poszkodowanemu zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, a w sytuacji wystąpienia rozstroju zdrowia tylko wówczas, gdy jego następstwem jest powstanie skutku w postaci niemożności nawiązania lub kontynuowania więzi rodzinnej.

Po drugie, zwrot „skutkującego” zamiast „skutkujących” zastosowano poprzez niedopatrzenie, co wskazywałoby na możliwość wystąpienia z roszczeniem w sytuacji, w której albo ciężkie i trwałe uszkodzenie ciała, albo rozstrój zdrowia powodują skutek uniemożliwiający nawiązanie lub kontynuowanie więzi rodzinnej. Potwierdzeniem tej nieprawidłowości jest również zastosowanie w przepisie funktora alternatywy nierozłącznej („lub”) powodującego, że zasadniczo poszkodowany może oprzeć swoje roszczenia na jednej z podstaw lub na obu jednocześnie. Prowadzi to do wniosku, że użycie liczby pojedynczej dla bezokolicznika „skutkować” należy uznać za błędny zabieg legislacyjny. W ocenie autora natomiast przyjęcie założenia, że w każdym przypadku ciężkiego i trwałego uszkodzenia ciała nie ma możliwości nawiązania lub kontynuowania więzi rodzinnej, uzasadnia akceptację pierwszej z przedstawionych koncepcji⁶. Powoduje to jednak doniosłe konsekwencje, niekoniernie negatywne, dla występujących z roszczeniem. W przypadku przyjęcia tego właśnie wniosku za prawidłowy, proces dochodzenia roszczenia przez pośrednio poszkodowanego będzie ułatwiony, ponieważ nie będzie zobowiązany do wykazania braku możliwości nawiązania lub kontynuowania więzi rodzinnej w przypadku wystąpienia ciężkiego i trwałego uszkodzenia ciała. Dalszą konsekwencją przyjęcia tego stanowiska jest wpływ na ocenę jednej z przesłanek odpowiedzialności, a mianowicie adekwatnego związku przyczynowego, który występowałby tu niejako „automatycznie”. Nie oznacza to oczywiście jednocześnie, że w komentowanym przepisie występuje domniemanie istnienia związku przyczynowego. Autor ma na myśli jedynie to, że już samo stwierdzenie ciężkiego i trwałego uszczerbku na zdrowiu spowodowałoby automatyczne przyjęcie, że spowodowało ono niemożność nawiązania lub kontynuowania więzi rodzinnej. Wydaje się, że wniosek ten jest zasadny, a sposób rozumowania właściwy, ponieważ tylko ciężkie i trwałe uszkodzenie ciała może w istocie spowodować skutek, o którym mowa w tym przepisie, a zatem konieczność doprecyzowywania stopnia uszkodzenia ciała należałoby uznać za zbędny element w procesie dochodzenia roszczeń. Natomiast w przypadku wystąpienia rozstroju zdrowia podstawą do wystąpienia z roszczeniem będzie wykazanie, że stopień rozstroju musi być na tyle poważny, żeby wywołał skutek uniemożliwiający nawiązania lub kontynuowanie więzi rodzinnej. Nie każdy rozstrój zdrowia powoduje powstanie okoliczności, o których mowa w komentowanym przepisie.

Dokonując oceny uszkodzenia ciała i rozstroju zdrowia bez wątpienia przydatny będzie bogaty dorobek orzeczniczy⁷ odnoszący się przede

---

6 Odmienne Bogusław Lackoroński („Komentarz do art. 446² KC”), który twierdzi, że ciężki i trwały charakter odnosi się zarówno do uszkodzenia ciała, jak i rozstroju zdrowia.

7 Zob. m.in. wyrok SN z 17.07.2019 r., I PK 68/18, OSNP 2020/7/66; wyrok SN z 31.01.2019 r., V CSK 599/17, LEX 2617373; wyrok SN

wszystkim do art. 444 KC i obejmujący swoim zakresem nie tylko uszczerbki natury fizycznej, ale również psychicznej.

Kryterium ciężkiego uszkodzenia ciała nie zostało jak dotąd doprecyzowane w orzecznictwie z zakresu odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych. W związku z tym na kanwie nowego przepisu pojawi się konieczność ustalenia, w jakich sytuacjach uszkodzenie należy uznać za ciężkie. Bez wątplenia stwierdzenie w oparciu o procedury medyczne stanu wegetatywnego, permanentnie wegetatywnego (*permenent vegetative state*) czy stanu minimalnej świadomości (*minimally conscious state*) będą kwalifikowane jako takie. Z uwagi jednak na doniosłość zagadnienia i szczególny charakter regulacji istnieje paląca potrzeba określenia znaczenia ciężkiego uszkodzenia ciała. Być może, podobnie jak twierdzi Bogusław Lackoroński⁸, można posiłkować się dorobkiem z zakresu prawa karnego wypracowanym na podstawie art. 156 § 1 kodeksu karnego (dalej: KK)⁹, a odnoszącym się do pojęcia „ciężkiego uszczerbku na zdrowiu”¹⁰, który jednak niewątpliwie ma węższy zakres aniżeli ciężkie uszkodzenie ciała w prawie cywilnym, nieograniczającym się do pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia lub innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej albo znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zeszpećenia lub zniekształcenia ciała.

Natomiast za trwałe uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia należy uznać zmiany, które biorąc pod uwagę osiągnięcia medycyny, mają charakter nieodwracalny i tylko jako takie mogą być kwalifikowane jako podstawa wystąpienia z roszczeniem. Odmienny wniosek mógłby prowadzić do niepożądanych skutków uzyskania przez pośrednio poszkodowanego zadośćuczynienia, w istocie nienależnego. Oczywiście prezentowana regulacja ma charakter wyjątkowy, co jednocześnie powoduje, że oceny każdego przypadku należy dokonywać indywidualnie, z uwzględnieniem wszystkich okoliczności

---

z 02.03.2016 r., V CSK 360/15, LEX 2026136; wyrok SN z 15.10.2014 r., V CSK 632/13, LEX 1604656; wyrok SA w Łodzi z 18.12.2020 r., I ACa 771/19, LEX 3115630; wyrok SN z 09.09.2015 r., IV CSK 624/14, LEX 1816587; wyrok SA w Katowicach z 05.04.2019, I ACa 633/18, LEX 2751463.

8 Lackoroński, „Komentarz do art. 446² KC”.

9 Ustawa z 06.06.1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz. U. 2021 r, poz. 2345).

10 Zob. np. wyrok SA w Poznaniu z 20.09.2019 r., II AKa 59/19, LEX 3057930; wyrok SA w Katowicach z 14.10.2016 r., II AKa 301/16, LEX 2166427; wyrok SA w Białymstoku z 28.01.2014 r., II AKa 272/13, LEX 1437863; M. Budyn-Kulik w: *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. Marek Mozgawa (LEX/el. 2021), art. 156 i cyt. tam literatura.

sprawy. Ustalenie ciężkiego i trwałego uszkodzenia ciała lub rozstrój zdrowia stanowią bezwzględne podstawy roszczenia, a zatem wiedza medyczna pozwala na stwierdzenie, że nie ma możliwości przywrócenia stanu zdrowia bezpośrednio poszkodowanego do takiego, który umożliwiałby nawiązanie lub kontynuowanie więzi rodzinnej. Nie można jednak wykluczyć sytuacji o „wyjątkowym” charakterze oraz powoływania się na zjawiska kwalifikowane jako „cuda”, również w medycynie.

Wydaje się również, że komentowany przepis mógłby stanowić podstawę do wystąpienia przez pośrednio poszkodowanego z roszczeniem, jeśli bezpośrednio poszkodowany na skutek zdarzenia szkodowego zachorował na chorobę psychiczną tego rodzaju, że uniemożliwia ona kontynuowanie więzi rodzinnej (np. schizofrenia, depresja).

4. Zakres podmiotowy art. 446² KC

Z treści komentowanego przepisu wynika, że do kręgu podmiotów uprawnionych do wystąpienia z roszczeniem należą najbliżsi członkowie rodziny bezpośrednio poszkodowanego, a zatem odwołuje się on do sformułowań zawartych w art. 446 § 3 i 4 KC¹¹, choć w ocenie autora, w tym przypadku pojęcie to należy interpretować w sposób węższy, ponieważ interpretacja rozszerzająca mogłaby prowadzić do nadużyć w stosowaniu możliwości, jaką ustawodawca przewidział dla tej szczególnej sytuacji. Nie można mieć wątpliwości, że więź taka istnieje między rodzicami a dzieckiem, między małżonkami czy rodzeństwem. Rzecz jasna w czasach współczesnych sztywne trzymanie się koncepcji rodziny w ujęciu tradycyjnym, należy uznać za relikw przeszłości, co nie oznacza jednocześnie automatycznego poszerzania katalogu tych podmiotów¹². Zatem nie w każdym przypadku względy formalnoprawne będą miały znaczenie (np. związek małżeński i związek partnerski, matka biologiczna i macocha, itp.), ale faktyczna ocena dokonana w okolicznościach konkretnego przypadku. Ostatecznie zatem uznanie kwalifikacji podmiotu występującego z roszczeniem do kręgu najbliższych członków rodziny pozostawione będzie w każdym przypadku ocenie sądu.

---

11 Tak np. Lackoroński, „Komentarz do art. 446² KC”.

12 Biały, „Więź rodzinna jako dobro osobiste w kontekście zadośćuczynienia z tytułu śmierci osoby bliskiej”, [w:] *Prawo wobec problemów społecznych. Księga jubileuszowa Profesor Eleonory Zielińskiej*, red. Barbara Namysłowska-Gabrysiak, Katarzyna Syroka-Marczewska, Anna Walczak-Żochowska (Warszawa: C. H. Beck, 2016), 978.

5. Więź rodzinna jako dobro osobiste – zakres przedmiotowy

Zagadnienie uznania więzi rodzinnej za dobro osobiste jest od wielu lat sporne tak w doktrynie¹³, jak i orzecznictwie. Nie ma jednolitego stanowiska, co uniemożliwia jednoznaczną kwalifikację. Wniosek ten tym bardziej uzasadniony, że ustawodawca nadając takie brzmienie komentowanego przepisu również nie rozwiązał wątpliwości, mimo tego, że ich wyeliminowanie było przyczyną prac nad zmianą kodeksu cywilnego w tym zakresie¹⁴. Brzmienie przepisu wskazuje jedynie na możliwość przyznania przez sąd zadośćuczynienia za krzywdę będącą skutkiem niemożności nawiązania lub kontynuowania więzi rodzinnych przez najbliższych członków rodziny. Tym samym, nie doszło do kwalifikacji więzi rodzinnej jako dobra osobistego. Dodatkowo powoływana już uchwała 2019 zakwestionowała wprost taką kwalifikację¹⁵ i pogłębiła wątpliwości w tej materii. W uzasadnieniu Sąd Najwyższy stwierdził bowiem, że więź rodzinna nie odpowiada wymogom konstrukcyjnym stawianym wartościom, które do tej kategorii się zalicza. Ważne jest jednak również to, że do momentu wydania uchwały 2019 i poprzedzających ją uchwał z 27 marca 2018 roku¹⁶, zasadniczo zaliczano więź rodzinną do katalogu dóbr osobistych, a za podstawę roszczeń wskazywano art. 448 KC.

- 13 Za uznaniem więzi rodzinnej za dobro osobiste opowiada się m.in.: Strugała, „Art. 446² KC”; Konrad Osajda, „Zadośćuczynienie dla osoby najbliższej zmarłego – wątpliwości interpretacyjne już rozstrzygnięte i jeszcze do rozstrzygnięcia”, [w:] *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, red. Maria Boratyńska (Warszawa: Wolters Kluwer, 2016), 455-458; przeciwne stanowisko prezentują m.in.: Leszek Bosek, „W sprawie kwalifikacji więzi rodzinnej jako dobra osobistego (uwagi krytyczne na tle aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego)” *Forum Prawnicze*, nr 3 (2015): 3-19; Marcin Łolik, „Więź rodzinna jako dobro osobiste. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 10.2.2017 r., V CSK 291/16” *Przebieg Sądowy*, nr 5 (2018): 103-108; Kinga Michałowska, *Niemajątkowe wartości życia rodzinnego w polskim prawie cywilnym* (Warszawa: C. H. Beck, 2017), 450-451.
- 14 Zob. uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, Sejm RP IX kadencji, druk sejmowy nr 1125, 2-3. <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=1125>. [dostęp: 04.01.2022].
- 15 Podobnie wyrok SN z 17.12.2019 r., I NSNc 5/19, LEX 3018620; uchwała SN z 27.03.2018 r., III CZP 60/17, III CZP 69/17, III CZP 36/17, Legalis 1781927, 1740654, 1740652.
- 16 W uzasadnieniu uchwał co do zasady wyrażono aprobatę o uznaniu więzi rodzinnej za dobro osobiste, jednak dwóch sędziów złożyło zdania odrębne, sprzeciwiając się takiej kwalifikacji – SSN Kazimierz Zawada i SSN Jacek Gudowski.

Zdaniem Radosława Strugały¹⁷ redakcja omawianego przepisu w sposób jednoznaczny wskazuje na kwalifikację więzi rodzinnej do katalogu dóbr osobistych, choć brzmienie przepisu, zdaniem autora, nie daje odpowiedzi na pytanie, czy stanowi on samodzielną podstawę dochodzenia roszczeń analogiczną do tej z art. 446 § 4 KC, czy też jest jedynie narzędziem do dochodzenia roszczeń przewidzianych w przypadku naruszenia dobra osobistego. Jego zdaniem odmienne stwierdzenie wymagałoby od ustawodawcy użycia innych sformułowań, np. relacja, a użycie „więź rodzinna” pozwala na jednoznaczną ocenę tej kwalifikacji. O ile, autor opowiada się za tym rozwiązaniem i uznaniem więzi rodzinnej za dobro osobiste, co niejednokrotnie podkreślał w swoich opracowaniach¹⁸, o tyle nie dzieli stanowiska, za którym opowiada się Strugała, powołując się na sposób rozumienia więzi rodzinnej jako stanu odczuć własnych, własnego „świata zewnętrznego”¹⁹. Nie stanowi w ocenie autora tego opracowania wystarczająco przekonującej podstawy dla takiego rozumienia komentowanego przepisu. O konieczności zajęcia odmiennego stanowiska świadczy chociażby umiejscowienie tego przepisu. Mniej wątpliwości byłoby, gdyby ustawodawca umieścił go po art. 448 KC i nadał mu numer 448¹ KC, co stanowiłoby naturalną kontynuację ochrony dóbr osobistych przewidzianych właśnie w art. 448 KC. Prawodawca zdecydował jednak o umieszczeniu przepisu niemalże po art. 446 § 4 KC, który to przepis stanowi samoistną podstawę naprawienia krzywdy będącej konsekwencją śmierci bezpośrednio poszkodowanego na skutek uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia spowodowanego czynem niedozwolonym. Ponadto, argument, że posłużenie się pojęciem „więź rodzinna” zamiast np. „relacja” jest uzasadnieniem dla przyznania statusu dobra osobistego dla więzi, jest zbyt daleko idące. Wydaje się, że użyte w przepisie sformułowanie zostało zastosowane ze względów porządkowych, dla przejrzystości regulacji. Należy zwrócić uwagę, że pojęcie więzi rodzinnej jest od wielu lat przedmiotem dyskusji i analiz. Powoduje to, że należy do kategorii dość dobrze opisanych zagadnień. To z kolei determinuje stwierdzenie, że mając na względzie okoliczności przedstawione w komentowanym przepisie łatwiej będzie uzasadnić dochodzone roszczenie wskazując na istnienie więzi rodzinnej, aniżeli definiowanie pojęcia „relacji” czy tym podobnych pojęć. Orzecznictwo i doktryna bazuje przecież właśnie na pojęciu więzi rodzinnej. Nie oznacza to jednak, że należy tylko na tej podstawie uznać za prawidłowe stwierdzenie, że jest to dobro osobiste uznane przez ustawodawcę. W ocenie autora to właśnie sposób

17 Strugała, „Art. 446² KC”.

18 Biały, „Więź rodzinna”, 975-982, Aneta Biały, „Prawo do zadośćuczynienia dla osób najbliższych w świetle uchwały Sądu Najwyższego z 27.03.2018 r., III CZP 60/17” *Przegląd Sądowy*, nr 7-8 (2019): 199-201.

19 Strugała, „Art. 446² KC”.

zredagowania przepisu i jego umiejscowienie czyni wniosek odmiennym. To powoduje poważne konsekwencje praktyczne. Przede wszystkim jako samostanna podstawa dochodzenia zadośćuczynienia nie korzysta z ochrony przewidzianej dla dóbr osobistych. Nie ma jednak wątpliwości, że nowa regulacja wzmocniła pozycję osób pośrednio poszkodowanych²⁰ w dochodzeniu roszczeń, w tym przede wszystkim polegających na naprawieniu szkód majątkowych i niemajątkowych, nie oznacza to jednak jeszcze, że wzmocnienie tej ochrony pozwala na przyjęcie wniosku o kwalifikacji więzi rodzinnej do katalogu dóbr osobistych. Wydaje się, że chodziło raczej o wzmocnienie ochrony tej więzi, ponieważ możliwość wystąpienia z zadośćuczynieniem w oparciu o brzmienie art. 446² KC jest niezależna od zasady odpowiedzialności sprawcy czynu niedozwolonego (winy, ryzyka, słuszności, gwarancyjnej).

6. Niemożność nawiązania lub kontynuowania więzi rodzinnej

Więź rodzinna należy, jak wspomniano, do grupy określeń niezdefiniowanych przez ustawodawcę, co powoduje, że w praktyce jest ona określana różnorako. Sposób jednak podejścia do tego pojęcia determinuje wniosek, zwłaszcza w obszarze prawa. Autor stoi na stanowisku, że więź ta polega na istnieniu relacji między ludźmi, która nacechowana jest trwałością i intensywnością. Co istotne, nie musi być odwzajemniana przez drugą stronę relacji²¹. Mając jednak na uwadze treść komentowanego przepisu oraz cel wprowadzenia tej regulacji, nie można mieć wątpliwości, że więź, chociaż ma charakter wewnętrzny, musi przejawiać się na zewnątrz, tzn. jej istnienie nie może być zakwestionowane (np. relacja matka-dziecko, małżonkowie). Dopuszczenie innego sposobu interpretacji mogłoby nieść zagrożenie nadużyć na gruncie art. 446² KC.

Wydaje się, że pojęcia zastosowane w przepisie, tj. niemożność nawiązania i kontynuowania więzi rodzinnej będą wymagały doprecyzowania w praktycznym stosowaniu regulacji, a z pewnością będą przedmiotem analizy Sądu Najwyższego. O ile, w przypadku kontynuowania więzi rodzinnej sprawa wydaje się prostsza, o tyle niemożność nawiązania tej więzi może budzić szereg wątpliwości. Przede wszystkim należy podjąć próbę odpowiedzi na pytanie, co w kontekście art. 446² KC ta niemożność oznacza. Zasadniczo będzie chodziło o relacje, jakie mogą powstać pomiędzy rodzicami a dzieckiem i raczej te będą przede wszystkim objęte zakresem oddziaływania przepisu. Nie można jednak wykluczyć innych zdarzeń. Przykładowo rodzeństwo, które zostało rozdzielone w okresie niemowlęcym i adoptowane przez dwie różne rodziny w różnych zakątkach świata. Po uzyskaniu pełnoletniości, dzięki staraniom jednego z nich udało się ustalić pochodzenie, istnienie

---

20 Tak też Strugała, „Art. 446² KC”; Lackoroński, „Komentarz do art. 446² KC”.

21 Biały, „Więź rodzinna”, 979.

rodzeństwa i jego miejsce pobytu. Jednak w drodze na spotkanie doszło do wypadku drogowego, którego skutkiem było ciężkie i trwałe uszkodzenie ciała jednego z nich. W tej sytuacji należy uznać, że nie było możliwości nawiązania więzi rodzinnej, ale tej, która miała powstać dopiero po wielu latach od dnia narodzin. Tego rodzaju sprawy będą raczej należały do rzadkości, nie można ich jednak pomijać. W odniesieniu natomiast do drugiej sytuacji, tj. nawiązania więzi rodzinnej pomiędzy dzieckiem a jego rodzicami, należy rozróżnić zasadniczo dwie możliwości. W pierwszej kolejności ustalić moment, od którego więź taka kształtuje się między matką a dzieckiem, a następnie między ojcem a dzieckiem. Wydaje się, że z uwagi na fizjologiczne aspekty związane z ciążą i narodzinami obu przypadków nie można utożsamiać, a ustalenie tych momentów ma w ocenie autora kluczowe znaczenie dla możliwości stosowania komentowanego przepisu w praktyce. Dokonując oceny na linii matka-dziecko, zasadnym wydaje się stwierdzenie, że więź ta z perspektywy kobiety powstaje z momentem dowiedzenia się o ciąży, z perspektywy dziecka zaś powstaje w chwili, w której ma ono zdolność odczuwania obecności i bliskości matki. W drugim przypadku, tj. ojciec-dziecko, podobnie jak w przypadku kobiety, ojciec zaczyna kształtować relację w chwili dowiedzenia się o poczęciu, dziecko jednak wydaje się, że dziecko dopiero z chwilą narodzin, kiedy faktycznie może odczuwać fizyczną bliskość drugiego z rodziców. Między innymi przecież temu służyć ma tzw. kangurowanie ojca niezwłocznie po narodzinach dziecka. Oczywiście opisane przypadki odnoszą się do sytuacji uznawanych powszechnie za normalne i typowe. Nie mają zastosowania do zdarzeń patologicznych (np. poczęcie w wyniku gwałtu) lub innych wynikających na przykład z osiągnięć medycyny (np. sztucznie wspomaganą prokreacją, problematyka embrionów ludzkich, sztucznej macicy, itp.). Nie zmienia to jednak faktu, że, zwłaszcza w drugim z opisanych przypadków, zapewne już w nieodległej przyszłości przyjdzie się zmierzyć z odpowiedzią na pytanie, w którym momencie pojawia się więź rodzinna między dzieckiem a rodzicami w sytuacji narodzin w warunkach sztucznie wspomaganą prokreacji i jej szczególnych przypadków innych niż zapłodnienie *in vitro*.

Kolejnym pojęciem ważnym z perspektywy oceny wprowadzonej regulacji jest niemożność kontynuowania więzi rodzinnej. Literalna wykładnia wskazuje na to, że więź ta realnie i faktycznie istniała, a nie tylko miała ewentualny charakter, jak w pierwszym przypadku. Zdaniem Lackorońskiego²², z czym należy się zgodzić, wprowadzenie możliwości wystąpienia z roszczeniem w przypadku niemożności kontynuowania więzi rodzinnej należy uznać za zbędne, ponieważ skoro ustawodawca dopuścił roszczenie w przypadku niemożności jej nawiązania, to tym bardziej przysługiwałoby w tej sytuacji.

---

22 Lackoroński, „Komentarz do art. 446² KC”.

Dodatkowo sposób rozumienia więzi rodzinnych staje się również podstawą do określenia zasięgu stosowania pojęcia „najbliższych członków rodziny”. Zagadnienie o tyle istotne, że w czasach współczesnych funkcjonują różnorakie, jak wspomniano, modele rodziny (ujęcia tradycyjne, modernistyczne)²³, a linia orzecznicza również i w tym zakresie nie jest jednolita. Wydaje się jednak, że krąg podmiotów uprawnionych do wystąpienia z roszczeniem jest w przypadku tego przepisu znacznie węższy aniżeli w przypadku art. 446 § 3 i 4 KC.

7. Zagadnienia międzyczasowe

Zgodnie z art. 2 ustawy z dnia 24 czerwca 2021 r. – art. 446² KC ma zastosowanie do roszczeń, które w dacie jego wejścia w życie nie były przedawnione. Oznacza to więc, że regulacją objęte są również te zdarzenia, które miały miejsce przed tą datą, jeśli przesłanki jego stosowania spełniły się później, w tym po wejściu w życie przepisu, a przy tym nie były przedawnione według terminów przedawnienia przewidzianymi dla czynów niedozwolonych. Słusznie jednak zwraca uwagę Lackoroński²⁴, że retroaktywność tego przepisu może budzić wątpliwości z punktu widzenia art. 2 Konstytucji RP²⁵, który wyraża zakaz działania prawa wstecz, co w kontekście komentowanego przepisu oznacza konieczność uwzględnienia w postępowaniu o zadośćuczynienie nie tylko interesów pośrednio poszkodowanego, ale również zobowiązanego do ponoszenia odpowiedzialności odszkodowawczej.

8. Wnioski

Niewątpliwie wprowadzenie tej regulacji do kodeksu cywilnego należy ocenić pozytywnie. Abstrahując od wątpliwości interpretacyjnych w chwili obecnej, sytuacja najbliższych członków rodziny osób bezpośrednio poszkodowanych została w znacznej mierze wyjaśniona. Do chwili wprowadzenia tego przepisu zasadniczo występujący z roszczeniem pozostawali w niepewności co do rozstrzygnięcia sądu. Nie wiadomo było czy w ogóle takie zadośćuczynienie można przyznać, a jeśli odpowiedź była twierdząca to na jakiej podstawie prawnej. Niestety jednak redakcja tego przepisu nie jest jednoznaczna, co z kolei spowoduje powstanie kolejnych wątpliwości. W tym przede wszystkim, czy więź rodzinna została uznana za dobro osobiste, czy należy wykazywać jej istnienie w razie ciężkiego i trwałego uszkodzenia ciała, czy tylko w przypadku rozstroju zdrowia. Przyjęta regulacja dotyczy zasadniczo tylko bardzo wąskiej grupy przypadków naruszenia więzi rodzinnej, tj. wskutek ciężkiego i trwałego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia, ale nie

23 Biały, „Prawo do zadośćuczynienia”, 199.

24 Lackoroński, „Komentarz do art. 446² KC”.

25 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 (Dz. U. z 1997 r., Nr 78 poz. 483 ze zm.).

roziewa wątpliwości, czy w innych przypadkach jej naruszenia, tj. których źródłem nie będzie czyn niedozwolony (np. publikacja książki, która spowodowała, że osoba w niej przedstawiona – matka dwójki dzieci – popełniła samobójstwo), lub gdy do naruszenia dojdzie na skutek innych okoliczności niż te, które spowodowały ciężkie i trwałe uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia, nawet jeśli ich źródłem jest czyn niedozwolony (np. oszpecona na skutek obalania kwasem przez sprawcę czynu niedozwolonego aktorka – chcąc odciąć się od traumatycznych przeżyć zrywa wszelkie kontakty z najbliższą rodziną – dziećmi), będzie miała zastosowanie. W tych przypadkach wprowadzenie tego przepisu niczego nie zmieniło, a dyskusja w przedmiocie generalnej kwalifikacji będzie zapewne w dalszym ciągu aktualna. Dodatkowo pojawi się w nieodległej przyszłości wątpliwość co do relacji art. 446 § 4 KC i art. 446² KC, w zakresie możliwości skorzystania przez pośrednio poszkodowanego z obu przepisów, tj. w pierwszej kolejności zadośćuczynienia na podstawie 446² KC, a jeśli w następstwie obrażeń bezpośrednio poszkodowanego nastąpi śmierć, to wówczas na podstawie art. 446 § 4 KC. W ocenie autora²⁶, nie będzie podstaw do odmowy zasadności roszczeniom, o ile oczywiście roszczenie nie ulegnie przedawnieniu.

Bibliografia

- Biały Aneta, „Prawo do zadośćuczynienia dla osób najbliższych w świetle uchwały Sądu Najwyższego z 27.03.2018 r., III CZP 60/17” *Przegląd Sądowy*, nr 7-8 (2019): 197-210.
- Biały Aneta, „Więź rodzinna jako dobro osobiste w kontekście zadośćuczynienia z tytułu śmierci osoby bliskiej”, [w:] *Prawo wobec problemów społecznych. Księga jubileuszowa Profesora Eleonory Zielińskiej*, red. Barbara Namysłowska-Gabrysiak, Katarzyna Syroka-Marczewska, Anna Walczak-Żochowska. Warszawa: C. H. Beck, 2016.
- Bosek Leszek, „W sprawie kwalifikacji więzi rodzinnej jako dobra osobistego (uwagi krytyczne na tle aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego)” *Forum Prawnicze*, nr 3 (2015): 3-19.
- Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. Marek Mozgawa. LEX/el. 2021.
- Lackoroński Bogusław, „Komentarz do art. 446² KC”, [w:] *Kodeks Cywilny. Komentarz*, red. Konrad Osajda, wyd. 29. Warszawa: Legalis, 2021.
- Łolik Marcin, „Więź rodzinna jako dobro osobiste. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 10.2.2017 r., V CSK 291/16” *Przegląd Sądowy*, nr 5 (2018): 103-108.
- Michałowska Kinga, *Niemajątkowe wartości życia rodzinnego w polskim prawie cywilnym*. Warszawa: C. H. Beck, 2017.

---

26 Tak też Strugała, „Komentarz do art. 446² KC”.

Osajda Konrad, „Zadośćuczynienie dla osoby najbliższej zmarłego – wątpliwości interpretacyjne już rozstrzygnięte i jeszcze do rozstrzygnięcia”, [w:] *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, red. Maria Boratyńska. Ss. 449-468. Warszawa: Wolters Kluwer, 2016.

Strugała Radosław, „Komentarz do art. 446² KC”, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Edward Gniewek, Piotr Machnikowski. wyd. 10, Legalis, 2021.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license.

For guidelines on the permitted uses refer to <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>